

„Konvent je žalobcem, a proto žádný z jeho členů nemůže svědčit ve váš prospěch.“

„Ostatně,“ dodal Fouquier, aby nemusel rozvádět to směšné zdůvodnění, „napíšu Konventu; jeho rozhodnutím se budeme řídit.“

To je všechno, co víme o líčení ze třetího dubna.

Dopis byl napsán teprve pozítří 4. dubna (15. germinalu) ráno. Takže o něm mohli uvažovat, diskutovat celou noc. První slova: „Hrozná bouře se strhla hned na počátku líčení... Rozdivočelí obžalovaní... atd.“ jsou obratně sestylizována, aby vzbudila dojem, že žalobce píše během zasedání, přemožen hlukem a křikem, vepsí, zoufalý.

Vskutku, vypadalo to špatně. Nečekaná věc, v porotě vznikl rozpor. Porotce Naulin, právník, řekl po zasedání: „Vyloučeno odepřít jim svědky.“ Čtyři nebo pět porotců byli mlčky téhož názoru. Znepokojený Fouquier šel na Výbor a chtěl mluvit s Robespierrem, ale ten se uklidil domů. Sotva Fouquier vyslovil slovo svědek, Billaud a Saint-Just mu zavřeli ústa; s pohrůzkami ho vyhnali. Žádat výslovně o porušení zákona se Fouquierovi ani Hermanovi nechtělo; domnívali se, že si pomohou z úzkých a zaštití se, vsunou-li do dopisu tuto větu: „Vyznačte nám, jak máme postupovat, neboť právní řád nám neposkytuje žádný prostředek, jak toto odmítnutí zdůvodnit.“

Nejspolehlivější porotci zašli za Robespierrem, ale nic z něho nevytáhli.

Stalo se, co se stává vždycky, když mají králové zapotřebí zločinu. Dojde k němu i bez jejich přičinění. Vždycky se najde nějaký oddaný muž, neblahý muž, který je zbaví nutnosti chopit se iniciativy.

Už čtyřicet hodin litovali horlivci vládu pro její potíže a strojili odpomoc. Policejní administrátoři, nedávno obnovení, zejména švec Wilcheritz, který se velmi osvědčil při hromadných popravách v messidoru, obíhali vězení, dělali rozruch, sháněli informace, špitali po koutech. Mezi vězni vznikla panika. „Snad se nechtějí zbavit procesu dalším Zářím?“ Podobné pověsti kolovaly i venku. Obecně se soudilo, že Danton třetího vyhrál; mohli ho zavraždit jenom ve velké vřavě, při masakru vězňů hlava nehlava. Chaumette dostával zvenčí zprávy dvakrát denně; podělil se o ně se svými druhy v Lucemburském paláci, a ti hrůzou tuhli. Ale žalář lidi láme; nikdo neměl zbraně a takřka nikdo odvahu.

Dodala jim ji žena. Desmoulinsova mladá žena bloudila nepřičetná žalem kolem Lucemburského paláce. Camille ji vyhlížel

přitisknutý k mřížím, psal jí srdceryvné dopisy. Také ona si v té hrozné chvíli uvědomila, že manžela náruživě miluje. Okouzlující mladé ženě lichočila dvornost vojáků, komplimenty generála Dillona, obdiv Frérona, když jí z dobytých toulonských bašt popisoval své čerstvé vítězství. Teď byl Fréron v Paříži a netroufl si pro ně nic udělat. Dillon byl taky zavřený v Lucemburku, popíjel jako pravý Ir a hrál v karty s každým, kdo se nachomýtl. Z jejich ctitelů zbožňoval Lucile z hloubi srdce jeden jediný, a to byl její manžel. Lucile hodně přispěla k smělému znění osudného posledního čísla. Camille se zahubil kvůli Francii a kvůli Lucile.

Na oplátku se ona zahubila kvůli němu.

První den se odvolala k Robespierrovi srdci. Čekávalo se kdysi, že si ji Robespierre vezme za ženu. Připomněla mu, že jim byl na svatbě za svědka, že je jejich nejstarší přítel, že Camille odjakživa ze všech sil šířil jeho věhlas, a uzavřela dopis varováním ženy, která se cítí mladá, vnadná, žádoucí, která cítí, že její život je drahocenný: „Zabiješ nás oba; rána zasazená jemu zabije také mne!“

Odpověď nepřišla. Napsala svému ctiteli Dillonovi: „Mluví se o novém Září... Zaslouží si ještě jméno muže ten, kdo se nevezchopí ani na obranu svých dnů?“

Vězňové se zarděli nad tou ženskou důtkou a rozhodli se k činu. Nicméně, jak se zdá, chtěli začít, teprve až by se Lucile podařilo vzbouřit lid.

Dillon, statečný, neopatrný mluvka, vyklopil celou záležitost mezi dvěma sklenkami vína jakémusi Laflottovi, s nímž hrál v karty. Laflotte poslouchal a vyptával se. Laflotte byl republikán, ale pro vězně bez východiska, bez naděje to bylo děsné pokušení. Neudal věc hned večer (3. dubna), čekal celou noc, možná na vahách. Ráno zradil; výměnou za život prodal čest; všechno řekl. Jeho výpověď bez meškání donesli Saint-Justovi, který s touto zbraní nezaváhal ani okamžik udeřit v Robespierrově zastoupení.

Za takových zloprověsných dní nebývá v žádném shromáždění nával. Od 5. září do 21. prosince počet přítomných v Konventu nepřesahoval dvě stě. Podle všeho nebyl hojnější ani 4. dubna, zejména v ranních hodinách. Mezi Horou vládla hluboká skleslost. Přesvědčili se, zejména v případě Héronově a znovu 31. března, že při prvním Robespierrově slově volí pravice, střed,

němí, jako jeden muž s malou skupinkou robespierrovců. 4. dubna tomu bylo zrovna tak.

Zasedání bylo zahájeno směšně a neblaze. Legendre vyslovil prostomyslně obavy svoje a „své choti“ a jaksi se stulil pod křídla Shromáždění. Všichni se usmívali. Tváře se viditelně protáhly, když se na tribuně zjevil archanděl smrti Saint-Just se svým vražedným spisem. Tvrdil, že se obžalovaní vzbouřili, a z obavy, že lež nebude dost účinná, pokusil se poslance zaleknout výzvou, která se podobala pohružce: „Ukažte, jak daleko máte k viníkům!“

„Každý obžalovaný, který se zpěčuje nebo spílá, bude vyloučen ze soudního jednání.“ Tak zněla vražedná formule, okamžitě odhlasovaná jako každé jiné opatření na decimování Hory.

Ve chvíli hlasování stála před předsednickým stolem v slzách Philippeauxova žena. „Žádné výsady!“ řekl Robespierre a ve jméno rovnosti ji dal vyvést.

Legendre, utopený ve svém strachu, důstojně zakončil zasedání žádostí, aby byl před Revoluční tribunál postaven jeho souvěrec kordeliér Simon, který se kompromitoval s Dillonem.

Zatím Herman protahoval řízení. Jednou vyslychal kompars, podružné obžalované, jednou, aby zabavil Dantona a Desmoulinse, odpovídal na jejich dotazy, že vzhledem k tomu, že státní návladní se zříká výsledku „spousty svědků, které má proti nim,“ mají se zase oni zřící svědků ve svůj prospěch. Za toho licoměrného tlachání se sál zavlnil. Fouquier je vyvolán a odejde. Právě dorazili tři členové Výboru bezpečnosti s výnosem. Rozohněný Voulland mu ho vtiskne do ruky. David řekne: „Máme je, už nám neuniknou.“

Amar, na smrt zsinálý, se snažil soptit. Dva robespierrovci, Nicolas — jeho tiskař — a papírník Arthur — jeho soused, předák své sekce a člen Komuny — kmitali semtam, vrtěli se, mnuli si ruce.

Amar chtěl ze sebe dělat hrdinu a spolu s Voullandem vsunul tvář do okénka. Danton je sežehl, probodl bleskem svých očí: „Podívej se,“ řekl Desmoulinsovi, „podívej se na ty zbabělé vrahy; hlídají nás ještě v agónii.“

Výnos byl přečten (večer 4.) a zdálo se, že všechno končí. Zbýval ještě kousek dne, dost, aby je odvedli pod gilotinu. Ale porotci okolkovali. Proti všemu očekávání tito rázní a *spolehliví* porotci váhali. Naulin je nakazil. Dantonova slova je rozechvěla

do hloubi duše a odhalila jim (jasněji než celá jeho popularita), jakého velikána zabijí. Snad až na tři, Renaudina, Trincharda a Topino-Lebruna, nevěděli, jak se zachovat.

A Topino tvrdil, že se konečně odhodlal jen proto, že jim Herman ukázal dopis údajně z ciziny a adresovaný Dantonovi.

Souberbielle zase tvrdil, že ani on neměl to srdce a že odešel ze sálu, aby si trochu vydechl; na chodbě potkal Topino-Lebruna a malíř, duchaplný člověk a republikán, jenže po machiavelliivsku, mu prý řekl: „Tohle není žádný proces, ale *zákrok*... Už nejsme porotci, nýbrž *státníci*... Ti dva nejdou dohromady, jeden musí zmizet... Chceš zabít Robespiera?“ — „Ne.“ — „Tak vidíš, tím už jsi odsoudil Dantona.“

Ta strašná diskuse se odehrála v noci ze 4. na 5. dubna. Ráno byli všichni buď zpitoměli únavou, anebo přemoženi a zdoláni. Konečně se dveře otevřely (pátého ráno v 8 hodin). Vydou porotci s Trinchardem v čele. Kdosi je náhodou viděl jít kolem a strnul hrůzou. Nešli jako lidé, ale jako maškary lític. Trinchard byl bez sebe, divně kroužil jednou paží a křičel si pro sebe: „Zlosynové zhyňou!“

„Jelikož porotci jsou uspokojeni, řízení se uzavírá,“ řekl Herman.

„Uzavírá?“ řekl Danton. „Jak to? Vždyť ještě nezačalo. Nepřečetl jste průkazy! Nevyslechl jste svědky!“

Camille Desmoulins si s sebou přinesl list s vehementní polemikou proti Saint-Justovým pomluvám. Když teď viděl, že nemá naději být vyslechnut, zmačkal a svinul ten papír zmáčený vřelými slzami a mrštil jím proti katanům.

Ještě je Bůh. Ten nebohý papírek, který měl padnout do rukou dychtivých ho zničit, zázračně unikl a dostal se do pietních rukou Luciliny matky. Dočkal se vydání.

Kdo by to věřil? I toto gesto obžalovaného, popraveného, aniž byl vyslechnut, nepřátelé využili. Prohlásili, že toto gesto z 5. dubna bylo příčinou výnosu ze čtvrtého, že je to důkaz vzpoury, násilností, proti nimž se nedal soud chránit jinak než vyloučením těch drzých zuřivců z jednání.

Toto nejapné tvrzení, popřené pouhými daty, nadto výslovně vyvrátil hlavní strůjce jejich skonu. Než skončil sám, prohlásil Herman, že se ani Danton, ani Desmoulins, žádný z obžalovaných nedopustil urážky soudu.

Herman přiznal ještě něco, totiž že obžalovaní nikdy neslyšeli

svůj ortel. Zatímco křičeli, zuřili, zoufali si, byli odvléčeni. Doslova odvléčeni, především Camille, který se oběma rukama pověsil na svou lavici. Protože měl být proti všem zákonům zavražděn úkladně, zákeřně, bránil se zákeřníkům. Museli ho napřed skolit jako býka, než ho mohli spoutat.

Rozsudek měl Nicolas vytištěný už ráno, ještě než se na ortelu shodli.

Danton se brzy opanoval, byl klidný, strachoval se jenom o Francii. Mezi jeho cynickými, zdánlivě bezstarostnými řečmi jsou výroky velmi pádné, smysluplné a bolestiplné.

„Ach ti zkurvysyni! Až půjdu kolem, budou křičet: Sláva Republice!“

„Uvidíte, jak to zbřídí, to bude bordel až hrůza. Kdybych aspoň mohl nechat Couthonovi svoje nohy a Robespierrovi svoje koule, tak by to ještě možná chvílku vydrželo!“

Všichni zemřeli statečně. Dokonce i Chabot se před smrtí vykoupil dojemnou výčitkou, kterou se trápil ve jménu spravedlnosti a přátelství. Nemocný, zpola otrávený (nepovedlo se mu to), nemyslel na sebe, ale na Bazira, kterého s sebou strhl: „Že já musím umřít, prosím!“ říkal, „ale ty, chudinko Bazire! Proč ty? ... Chudáčku Bazire, čeho ty ses dopustil?“

Bazire se vskutku zachoval hrdinsky. Jeho zuřivý nepřítel Hébert, který pracoval na jeho zhoubě, mu ze začátku vzkázal, že „ho z toho dostanou, když nechá padnout Chabota.“ Aťsi byl Chabot sebenehodnější, Bazire zůstal věrný přátelství a odmítl zahubit toho kdo zahubil jeho.

„Chudáčku Bazire, čeho ses dopustil?“ Celým jeho zločinem bylo, že měl srdce. A kdo dokáže, že ze soucitu zradil své povinnosti? I kdyby byl vskutku napsal Barnavovi: „Nemáme proti vám žádný důkaz...“, i kdyby byl poskytl pas cizince, proti které nebylo ani svědků, ani důkazů, nebyly by to ještě pořád skutky hodné smrti.

„Chudáčku Philippeauxi, čeho ses dopustil?“ To platilo rovněž. Táž kára vezla spolu s obětí lidskosti obět rekovně spravedlnosti. Philippeaux zemřel, protože se nepaktoval se zločinem, protože odmítl zavřít oči před naší zrazenou, zaprodanou armádou, on jediný za všeobecné lhůstivosti měl soucit s našimi vojáky; byl spravedlivý, protože byl něžný, a byl něžný i ve smrti.

Plným právem se v posledních listech dovolává Boha a doufá v nesmrtelnost duše! ... Dokonce i lehkovážný Camille měl v po-

slední chvíli tuto víru (také jeho poslední dopisy o tom svědčí). Umírajíce pro lidskost, cítili tito muži v nitru, že Bůh stojí na jejich straně. „Danton,“ říká kdosi, kdo ho dobře znal, „Danton se díval k nebi... A měl na to nárok!... Objal milosrdenství jako objímáme oltář, před nímž lze všechno odpýkat... Byl by zachránil i Robespierra!“

Velikým Dantonovým snem (a tento zvláštní fakt stojí v registrech Komuny) byl obrovský prostřený stůl, k němuž by zasedla usmířená Francie bez rozdílu tříd a stran, aby spolu lámala chléb bratrství.

Dantonovcům se nedají upřít tři věci.

Svrhli trůn a vytvořili republiku.

Chtěli ji zachovat pomocí jediného životodárného řádu — spravedlnosti, spravedlnosti hojivé, neboť by bývala lidská.

Nechovali k nikomu nenávisť a navzájem se milovali až do smrti. Krásné řecké motto platí pro ně: „Nerozluční v boji i v přátelství.“

Obludný zvrát, který Republice, jejímž byli ztělesněním, dovolil je zabít, nikdy nepochopili. Varovaný Danton řekl: „Mne se nedotknou... já jsem Archa.“ Camille tomu věřil víc než on. A říkal Lucile na upokojení (10. srpna i jindy): „Čeho se bojíš? ... Budu s Dantonem.“

Ještě na káře říkal: „Ať se Dantonovi stane cokoli, budu sdílet jeho osud.“

Pořád se vzpíral myšlence, že by Danton mohl zemřít. Zoufalí přátelé jsou mezi davem, dychtivě čekají, kdy se lid konečně probere, Brune obchází kolem jako lev. „Zahynu,“ řekl prý, „nebo je osvobodím.“ A co Fréron, Camillův milovaný bratr, nadšený ctitel jeho líbezného Lucile, už zlomil svůj toulonský meč? Naskytne se mu někdy lepší příležitost zemřít pro lásku a přátelství?

Nejvíce však Desmoulinův spoléhal na lid sám. Vydavatel *Starého kordeliéra* cítil, že je milován, veleben. Uvědomoval si, že byl hlasem lidu, a jeho víra v lid byla neochvějná. Na popravičích káře skýtal podivuhodné divadlo: zmítal se, tvrdošjně věřil, že ho Francie přece nemůže opustit. „Lide! Nebohý lide!“ křičel, „jsi klamán, zabíjejí tvé přátele! ... Kdo tě přivedl k Bastile? ... Kdo ti dal trikolóru? Já jsem Camille Desmoulin! ...“ Ačkoliv byl svázaný, házel sebou tak divoce, že se mu šaty roztrhly a obnažily to ubohé vzpínající se tělo, které za chvíli bude krýt zem, tu hrud

dmoucí se dosud životem, zuřivostí a láskou... Nikdo nemohl vydržet tu podívanou... Mnozí utekli s pocitem, že vidí Vlast, jak si rve srdce z hrudi.

Když dojeli na ulici Saint-Honoré před Robespierrovův dům se zavřenými dveřmi i okny, němý jako hrob, domnělý lid, který je provázel, zdvojnásobil své divoké výkřiky, hlahol zbabělé abdikače, zlověstný pozdrav Caesarovi ve jménu gilotiny. Desmoulinův, mžikem uklidněný, se posadil a řekl chladně: „Ten dům zmizí...“ A dnes ho marně hledáme za nesmírnými zdmi, v zajetí věčného šera.

Při tom divém křiku prý Robespierre, zamčený doma, zbledl a v srdci mu zněl výrok Dantonův: „Strhnu Robespierra, Robespierre půjde za mnou!“

Hérault de Séchelles, Camilla a Bazira, dojemný snopek přátel, pojilo srdce a společná láska k Dantonovi. Byl pro ně vznešenou energií, životem Revoluce, srdcem Republiky, která s ním umírala. Nenechali ji osiřelou, vzali si ji s sebou do hrobu. Je to velká milost nepřezít svůj ideál.

Hérault sestoupil první a láskyplně a něžně se otočil, aby objal Dantona. Kat je roztrhl: „Hňupe!“ řekl Danton. „V koši se naše hlavy stejně políbí!“

Camille se díval na čepel zbrocenou krví: „Důstojná odměna pro prvního apoštola svobody!“ řekl.

Podal katovi kadeř vlasů, kterou držel v hrsti, a poprosil ho, aby ji odevzdal Lucilině matce jako poslední zástavu lásky.

Danton zemřel prostě, královsky. Soucitně pohlédl vpravo vlevo na diváky a potom řekl velitelsky popravičím: „Ukaž lidu mou hlavu; stojí za tu námahu.“

Kat ji vskutku poslušně vyzdvihl, obcházel s ní po pódiu, ukázal ji ve všech rozích.

Nastalo na okamžik ticho... Všem se zatajil dech... Potom ječivé hulákání placené smečky přehlušil nesmírný výkřik deroucí se z hloubi...

Jásot okřálých a potěšených rojalistů, dvojsmyslně volajících: „Ať žije republika zrovna tak!“

Upřímný a zoufalý výkřik vlastenců, raněných do srdce: „Setli hlavu Francii!“